

Владислав ЄМЕЦЬ,
здобувач вищої освіти третього освітньо-наукового рівня
(доктор філософії права) Національного аерокосмічного
університету «Харківський авіаційний інститут», Харків, Україна
ORCID: <https://orcid.org/0009-0007-8195-9406>,
e-mail: v.l.yemets@khai.edu

DOI: <https://doi.org/10.32620/pls.2025.67.12>

ІНФОРМАЦІЯ З ОБМЕЖЕНИМ ДОСТУПОМ ТА ДІЯЛЬНІСТЬ МЕДІА В УМОВАХ ВОЕННОГО СТАНУ

Анотація: У роботі розглядаються питання правового регулювання діяльності роботи медіа з інформацією з обмеженим доступом в умовах воєнного стану. Відповідно до ст. 36 Закону «Про Медіа» констатовано впровадження додаткових обмежень в роботі медіа з інформацією в умовах збройної агресії. Запропоновані шляхи вдосконалення законодавчої регламентації діяльності медіа з інформацією в умовах воєнного стану з дотриманням балансу між національною безпекою та свободою слова.

Ключові слова: інформація з обмеженим доступом, медіа, громадянське суспільство, правове регулювання, воєнний стан.

У сучасних умовах повномасштабної збройної агресії проти України медіапростір відіграє ключову роль у забезпеченні національної єдності, формуванні стійкості суспільства та протидії інформаційним загрозам. Разом із цим виникає необхідність тимчасового обмеження доступу до певних видів інформації – зокрема тієї, яка може завдати шкоди національній безпеці чи бути використаною ворогом у військових цілях. Введення воєнного стану створює нові виклики для журналістів, редакцій, державних органів і самих громадян.

Медіа у воєнний час стикаються з унікальними викликами. З одного боку, вони зобов'язані інформувати населення, формувати стійке та критичне мислення в умовах інформаційної війни, запобігати паніці та дезінформації. З іншого – повинні діяти в умовах обмежень, дотримуючись принципів захисту основ національної безпеки, суверенітету, територіальної цілісності та недоторканності.

Медіа (ЗМІ) займають особливе місце у системі інститутів громадянського суспільства. Інформуючи про події в світі та в державі, про політичне і громадське життя, вони впливають на формування поглядів людей, громадської думки, яка є важливим інститутом демократичної системи врядування і ознакою функціонуючої «сфери відкритості» [1].

Інформація (від лат. *informātiō* «роз'яснення, уявлення, поняття про що-небудь») – відомості незалежно від форми їх подання, створенні людиною для передачі в часі та/чи просторі. Залежно від джерел, форми і засобів зберігання і розповсюдження інформація може бути прихованою, відкритою, масовою, приватною, з обмеженим доступом.

Інформація з обмеженим доступом – це така інформація, доступ до якої має лише обмежене коло

осіб і оприлюднення якої заборонено.

Відповідно до статті 21 Закону України «Про інформацію» та статті 6 Закону України «Про доступ до публічної інформації» інформація з обмеженим доступом поділяється на:

- конфіденційну;
- таємну;
- службову [2; 3].

Медіа відіграють суттєву роль у сучасному суспільстві, здатні впливати та формувати громадську думку в державі, у зв'язку з чим зобов'язані дотримуватися відповідних правил поширення інформації. Відповідно до ст. 36 Закону України «Про медіа» на території України в медіа та на платформах спільного доступу до відео забороняється поширювати заклики до насильницької зміни, повалення конституційного ладу; розв'язування або ведення агресивної війни або воєнного конфлікту; порушення територіальної цілісності України; ліквідації незалежності України; інформацію, яка виправдовує чи пропагує такі дії; висловлювання, що розпалюють ненависть, ворожнечу чи жорстокість до окремих осіб чи груп осіб за ознакою етнічного чи соціального походження, громадянства, національності, раси, релігії та вірувань, віку, статі, сексуальної орієнтації, гендерної ідентичності, інвалідності; інформацію, що принижує або зневажає державну мову; інформацію, що заперечує або ставить під сумнів існування українського народу (нації) та/або української державності та/або української мови, тощо [4].

На сьогодні, розділом IX Закону України «Про медіа» вперше у Європі деталізовано поведінку представників медіа в умовах збройної агресії [4].

Здійснення журналістами інформаційної діяльності в умовах повномасштабної військової агресії з боку російської федерації має суттєві відмінності від діяльності медіа у мирний час. У

сучасній війні недбале використання інформації призводить до реальних загроз національній безпеці, заподіяння людських жертв та значних матеріальних збитків.

Конституція та закони України передбачають можливість часткового обмеження свободи слова в інтересах національної безпеки, територіальної цілісності або громадського порядку, з метою запобігання заворушенням чи кримінальним правопорушенням, для охорони здоров'я населення, для захисту репутації або прав інших людей, для запобігання розголошенню інформації, одержаної конфіденційно, або для підтримання авторитету і неупередженості правосуддя [5]. В той же час, вказані інтереси мали узагальнюючий, неконкретизований характер, що викликало різнотлумачення в процесі застосування вказаних обмежень. Початок повномасштабного вторгнення суттєво змінив ситуацію, викликавши необхідність регламентації додаткових обмежень, що покладаються на медіа в умовах воєнного стану.

Тому положення законів України «Про правовий режим воєнного стану», «Про затвердження Указу Президента України «Про введення воєнного стану в Україні» та Указ Президента можливість додаткового втручання в діяльність медіа та обмеження поширення певної інформації [6; 7].

Насамперед вони стосуються поширення інформації про сили та засоби оборони країни. Наказ головнокомандувача Збройних сил України від 03.03.2022 р. № 73 «Про організацію взаємодії між Збройними силами України, іншими складовими сил оборони та представниками засобів масової інформації на час дії правового режиму воєнного стану» [8] визначає перелік інформації, яка обмежується до оприлюднення. Так, додаток 2 до цього наказу містить Перелік інформації (складається із 17 пунктів), розголошення якої може призвести до обізнаності противника про дії Збройних сил України, інших складових сил оборони, негативно вплинути на хід виконання завдань за призначенням під час дії правового режиму воєнного стану.

Варто зазначити, що цей наказ не поширюється на висвітлення питань, не пов'язаних зі Збройними силами України та організацією оборони країни. Постанова Кабінету Міністрів України, яка мала б регулювати інформаційну діяльність та її обмеження в решті питань, наразі відсутня. Для забезпечення балансу між національною безпекою та свободою слова, необхідно: уточнення термінології – усунути можливості для маніпуляцій завдяки точнішому визначенню понять у законі; закріплення процедури оскарження рішень – запровадити механізм швидкого судового оскарження дій Нацради; незалежний громадський нагляд – створити консультативну раду за участі журналістів, правозахисників і експертів для моніторингу рішень щодо обмежень відповідними державними органами [9].

Зазнав відповідних змін і закон України «Про медіа», визначивши перелік інформації, яка на сьогодні заборонена до розповсюдження.

Зокрема, це стосується:

1) інформації, що висвітлює збройну агресію проти України як внутрішній конфлікт, громадянський конфлікт чи громадянську війну, якщо наслідком цього є розпалювання ворожнечі чи ненависті або заклики до насильницької зміни, повалення конституційного ладу чи порушення територіальної цілісності;

2) недостовірних матеріалів щодо збройної агресії та діянь держави-агресора (державо-окупанта), її посадових осіб, осіб та організацій, що контролюються державою-агресором (державою-окупантом), у разі, якщо наслідком цього є розпалювання ворожнечі чи ненависті або заклики до насильницької зміни, повалення конституційного ладу чи порушення територіальної цілісності;

3) програм та матеріалів (крім інформаційних та інформаційно-аналітичних програм), одним із учасників яких є особа, внесена до Переліку осіб, які створюють загрозу національній безпеці;

4) музичних фонограм, відеограм, музичних кліпів, розповсюдження яких заборонено відповідно до частини другої статті 15 Закону України «Про культуру».

Частина з зазначених заборон визначена як підстава притягнення до кримінальної відповідальності. Так, ст. 436-2 КК України та ч. 1 ст. 111-1 КК України встановлює кримінальну відповідальність за виправдання або заперечення збройної агресії Російської Федерації проти України, глорифікацію її учасників, підтримку рішень та дій держави-агресора. Передбачені кримінальним кодексом і більш небезпечні дії, зокрема заклики до насильницької зміни, повалення конституційного ладу чи порушення територіальної цілісності (ст. 109 КК України); розпалювання національної, регіональної, расової чи релігійної ворожнечі (ст. 161 КК України); публічні заклики до агресивної війни (ст. 436 КК України).

Закріплення та конкретизація вказаних заборон в законі України «Про медіа» дозволяє уникнути непорозуміння між представниками медіа й владою та запобігти небажаному поширенню певного виду інформації з одного боку, а також забезпечити дотримання законності та прав та свобод журналіста під час виконання своїх обов'язків з іншого.

Отже, на сьогодні журналісти більше не можуть орієнтуватися лише на оперативність і сенсаційність – головним критерієм стає безпека. Наприклад, навіть фото з місця обстрілу публікується лише після офіційної інформації від військових адміністрацій, із «розмиттям» контуру об'єктів, що можуть бути використані ворогом.

Підсумовуючи викладене, важливо зазначити, що, на сьогодні, інформація є зброєю, якою ведеться битва за об'єктивне висвітлення у світі подій в Україні, протидія пропаганді та захист інтересів України. У таких умовах роль медіа стає вирішальною. Вони не лише передають новини – вони формують настрій, об'єднують або роз'єднують, можуть як надихати, так і деморалізувати. Саме тому в умовах воєнного стану надзвичайно важливо, щоб медіа діяли з повною відповідальністю, дотримуючись встановлених

обмежень, але не втрачаючи своєї основної місії – служити правді та суспільству.

Закон «Про медіа» став відповіддю на нові виклики, які постали перед Україною в умовах війни. Законодавча регламентація відповідних обмежень діяльності медіа у поширенні інформації потребує свого подальшого вдосконалення. Проте, зазначений закон повинен зберегти баланс між необхідністю захисту держави та захистом демократичних свобод, зокрема свободи слова.

Бібліографічні посилання

1. Манжула А. А., Дрозд О. Ю. Правове регулювання діяльності журналістів та медіа-працівників в Україні. Держава та регіони. Серія: «Право». 2023. № 4 (82). URL: http://www.law.stateandregions.zp.ua/archive/4_2023/60.pdf.
2. Про доступ до публічної інформації: Закон України від 13.01.2011 р. № 2939-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2939-17#n35>.
3. Про інформацію: Закон України від 02.10.1992 р. № 2657-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-12#n128>.
4. Про медіа: Закон України від 13.12.2022 р. № 2849-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2849-20#Text>.
5. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96- ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>.
6. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12.05.2015 р. № 389-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>.
7. Про затвердження Указу Президента України «Про введення воєнного стану в Україні»: Закон України від 24.02.2022 р. № 2102-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2102-IX#Text>.
8. Наказ головнокомандувача Збройних Сил України «Про організацію взаємодії між Збройними

Силами України, іншими складовими сил оборони та представниками засобів масової інформації на час дії правового режиму воєнного стану» (Із змінами, внесеними згідно з Наказами № 196 від 12.07.2022; № 266 від 03.10.2022) від 03.03.2022 р. № 73. URL: https://www.mil.gov.ua/content/mou_orders/nakaz_73_zi_zminamu.pdf.

9. Цельєв О., Рудакевич О. Діяльність ЗМІ під час воєнного стану. Право в умовах війни. URL: <https://law-in-war.org/diyalnist-zmi-pid-chasvoyen-nogo-stanu/>. Концепції національно-патріотичного виховання в системі освіти (наказ Міністерства науки і освіти України від 06.06.2022 № 527 зі змінами) (<https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0527729-22#n7>).

V. Yemets

Information with limited access and media activities under martial state.

Abstract: The scientific work examines the issues of legal regulation of the media's work with information with limited access in conditions of martial law. In accordance with Article 36 of the Law "On Media", the introduction of additional restrictions on the work of the media with information in conditions of armed aggression is stated. Ways of improving the legislative regulation of the media's work with information in conditions of martial law are proposed, while maintaining a balance between national security and freedom of speech.

Keywords: restricted access information, media, civil society, legal regulation, martial law.

Зразок для цитування:

Ємець В. Інформація з обмеженим доступом та діяльність медіа в умовах воєнного стану. Пропілеї права та безпеки, 2025. №6-7. С. 54-56. DOI: <https://doi.org/10.32620/pls.2025.67.12>.